

Light It Up

Våld föder våld. Det hävdade Martin Luther King och det hävdade Mahatma Gandhi. Det hävdar också läraren Mr Knowles i filmen *Light It Up* och med de orden sammanfattar han mycket av filmens budskap. *Light It Up* utspelar sig på en illa åtgångens skola i New York. Skolans vakt är onödigt våldsamt, vilket får till följd att några elever barrikaderar sig i skolan med honom som gisslan. För första gången i sina liv får de uppleva att omgivningen lyssnar på vad de har att säga.

**Rekommenderad från
åk 7 / 8**

En filmhandledning av
Anna Magnusson

Filmens handling

High school-eleven Ziggy är berättarjaget i *Light It Up*. Hans röst ledsagar filmens inledande bilder, där vi möter honom i skolan om natten. Vi förstår att skolan är hans hemliga hem. I ramberättelsen presenterar han också filmens huvudkaraktärer och kastar oss så småningom rakt in i dramatik. Från och med den stunden är filmen en enda lång tillbakablick:

Det är vinter i New York och på Lincoln high school i Queens är undervisningsförhållandena allt annat än goda. Taket läcker, många fönster har blåst sönder, videon fungerar inte och det finns inte tillräckligt med läroböcker för eleverna. Missnöjet växer och när en av lärarna, Mr Knowles, blir avsatt för att han har undervisat sin klass i en fast food-restaurang i brist på dugliga klassrum, utbryter tumult. Den nye säkerhetsvakten, före detta polismannen Dante Jackson försöker på rektors uppmaning stävja bråket. Ziggy blir skräckslagen vid vaktens hot om att kalla på de protesterande elevernas föräldrar. I panik lägger han beslag på Jacksons pistol och räkar i den allmänna villervallan skjuta honom i benet.

Med säkerhetsvakten som gisslan

Det finns starka spänningar mellan flera av filmens gestalter: Rodney, Rivers & Lester, i rollerna Fredro Starr, Clifton Collins och Usher Raymond.

barrikaderar sig sex av skolans elever i biblioteket alltmedan New York-polisen och media omringar skolan. Det är nu Ziggys vän Lester som har pistolen och därmed för befälet i biblioteket. Vackra studiebegåvningen Stephanie står för förnuftet och sansen. Rodney är en ärrad gängmedlem, vars närvaro gör situationen i biblioteket lätt spänd. Lynn, som just blivit varse en oönskad graviditet, hänger mest med på ett bananskal. I gruppen finns också dealern Rivers och konstnärlige Ziggy.

I nyhetsrapporteringen framställs ungdomarna som huliganer som har hamnat snett i tillvaron. Men för första gången under sin skoltid upptäcker de sex att folk faktiskt lyssnar på dem. När polisen försöker storma skolan avbryts de av förhandlaren Audrey McDonald, som via telefon till biblioteket frågar eleverna vad de har för krav. Det är till en början en överraskande fråga, som ingen av eleverna vet vad de ska svara på. Vad vill de egentligen få ut av sitt gisslandrama? Så småningom börjar de räkna upp vilka krav de har – skolböcker, klassrum till alla, att få

Mr Knowles tillbaka som lärare, hela fönster och tak samt studievägledning.

Det är Lynn som kläcker idén att kabla ut kraven till alla nyhetsmedier via Internet istället för att tala med polisen om saken. Detta gör att mediebilderna av ungdomarna plötsligt förändras. Från att ha varit betraktade som brottslingar framstår de nu som hederliga ungdomar som bara vill ha en anständig utbildning. Folk i mängder utrustade med plakat börjar strömma till skolan för att stödja dem.

I biblioteket pågår ett spel mellan eleverna och polisman Jackson. I samtalen dem emellan läggs undan för undan pusselbitarna till varför de berörda parterna har hamnat där de har hamnat. Jackson själv är tjänstledig från sin polistjänst, på grund av överansträngning och stress, orsakad av att hans fru och son har lämnat honom. Ziggys ärrade ryggtavla är en nog så tydlig förklaring till varför han inte vågar möta sin pappa, som misshandlar honom. Lester, som hade ett gott förhållande till sin far, har nyligen mist honom i ett skott-drama. I en tillbakablick får vi veta

hur det hela gick till. På väg hem från en match tillsammans med Lester blev fadern plötsligt uppvaktad av polisen och anklagad för att vara den man som nyligen utfört ett rån i området. När han nekade till anklagelserna började poliserna bli våldsamma. Han tvingades till marken och famlade i bakfickan efter sin astmaspray. I tron att det var en pistol han sträckte sig efter sköt poliserna honom till döds. I själva verket var han både obehövad och oskyldig till rånet.

Trots att Jackson och eleverna får allt bättre kontakt ogillar förstas den skottskadade säkerhetsvakten att vara fastkedjad. Han använder allehanda knep för att slippa sitt fängsel. Och när han beviljas ett toalettbesök utan handklovar tillsammans med Rodney lyckas han göra sig fri. Detta får ödesdigra konsekvenser. En polisstyrka som står beredd i skolans innertrapp hör hans rop på hjälp och stormar barrikaderingen. De bryter också strömmen just under ett pågående telefonsamtal mellan Lester och Mr Knowles, som Audrey McDonald kallat till platsen för att hjälpa till med förhandlingarna. När telefonsamtalet bryts utbryter panik bland ungdomarna då de uppfattar det som att de har blivit lurade. De flyr upp till Ziggys krypin på vinden, där han bosatt sig för att slippa gå hem till sin pappa. Därifrån ringer de nödcentralen från sin mobiltelefon för att tala om att Jackson fortfarande finns i deras förvar. Strax därefter blir McDonald och Mr Knowles bortkopplade från sina roller som förhandlare. Polismannen som för befälet vill ha hela dramat överstökad före morgonnyheterna och tror inte längre på förhandlingar.

Mobiltelefonnumret spåras och innan Mr Knowles lämnar polishögkvarteret memorerar han det för att på eget bevåg ringa till sina elever. Han berättar för dem att polisen är på väg in, ber dem ge upp och lovar att göra allt för att hjälpa dem. Lester tycks inse att han har rätt. Han ber sina vänner att lämna skolan, medan han själv tar med sig Jackson upp på skolans tak och siktar med revolvern mot honom. Det är denne polisman som ska få sota för vad polisen har gjort mot hans pappa. Men Lester klarar inte av att skjuta. Jackson visar att han förstärker honom och de två förenas i stället i en omfamning.

I samma ögonblick stormar Rodney upp på taket och hotar Jackson med kniv. Lester siktar nu i stället

pistolen mot sin klasskamrat och skriker åt honom att släppa polismannen. Poliserna i helikoptrarna som kretsar kring platsen missuppfattar situationen och tror att Lester siktar mot Jackson. De gör sig beredda att skjuta. Ziggy kommer upp på taket för att varna Lester och det blir han som träffas av ett pistolskott från helikoptern. Lester skyndar fram till sin vän, men det är för sent – Ziggy dör.

Filmen avslutas med att vi får höra Ziggys röst. Nu berättar han om vad som hände efter dramats upplösning. Vi får veta att Jackson under rättgången vittnade till elevernas fördel. De fick alla tillbringa en tid i fängelse, men har sedan hamnat på rätt köl i samhället igen. Kamraten Ziggy lever vidare i deras tankar – Lynn har döpt sitt barn till Zacharias, vilket är hans rätta namn. Lester tar varje år med nya Lincoln-studenter till Ziggys vindsrum för att berätta om vad som hänt och beundra hans väggmålningar.

Filmens stil

De sex eleverna i biblioteket är alla mycket olika som karaktärer och de skildras inte som särskilt mångfaceterade personligheter. Istället har de utrustats med varsitt typiskt stildrag – förmodligen för att den sociala sammanställningen i biblioteket ska bli så heterogen som möjligt. Det är sannolikt ett mycket medvetet val hos regissören att teckna sina rollgestalter på detta stiliserade sätt. Med hjälp av ett typgalleri schablonartade gestalter kan han skapa spänning och bädda för konflikter.

Redan i filmens anslag sätter regissören en slags stämpel på de inblandade personerna genom att frysa bilderna där de introduceras samt sätta ut deras namn över den frysta bilden. I slutet av filmen får vi se en uppföljning på hur det har gått för de olika parterna. Detta är ett effektivt sätt att tala om vilka de inblandade var före dramat och vilka de kom att bli. Det vi som publik har att fundera över är hur de upplevelser rollgestalterna har gått igenom har påverkat dem och deras sätt att vara.

Filmens färgskala är blågrön och bilderna suggestiva och mörka. Korridorerna i den nedsläckta skolan lyses upp av ett blågrått ljus från polisens strålkastare utanför. Det droppar av fukt från taket – hela scenen beskriver ett slags mentalt tillstånd. Många scener är också filmade med handkamera för att ge en

nerv och närvaro i filmen. Också musiken spelar en viktig roll. I vissa scener flätas rollgestalternas repliker in i den ackompanjerande rapmusiken. Tempot är högt och det dramatiska förloppet actionfyllt. Mycket av polisernas replikskiften och lätt klichéartade handlingssätt känner vi igen från polisserier på TV.

★ Diskutera filmens uttrycksmedel. Varför tror eleverna att regissören har valt just det här sättet att berätta sin historia?

Den sociala situationen

På Lincoln high school råder en hierarkisk ordning. Längst ned på statusstegen hittar vi förstas den stora massan av elever. Det är eleverna som i första hand drabbas av skolans dåliga undervisningsförhållanden. I motsats till lärarna och de andra anställda har de inte möjlighet att välja någon annan plats för sin dagliga sysselsättning. En fattig skola i den fattiga stadsdelen Queens med en majoritet av svarta elever: det finns lika mycket av ett samhälleligt strukturellt våld i filmen. De enda två val eleverna har är att lydigt finna sig i situationen eller att protestera.

Lester och hans kamrater tecknas i filmen som en grupp reko ungdomar, allt annat än huliganer. Ändå hamnar de i en situation där de faktiskt utför något brottsligt. Deras gisslandrama är inte planerat. Dagen då det inträffar är en helt vanlig dag på Lincoln high school, men en rad tillfälligheter samverkar för att det dramatiska skeendet ska få sin början. Eleverna tycks ha nått en punkt då de vägrar att finna sig i att allting går dem emot.

Eleverna står som grupp förvisso lägst på statusstegen, men inbördes är de inte jämlikar. Beroende på begåvning, ålder och image har de olika status och blir betraktade och behandlade med olika mycket respekt – så till exempel har Stephanie inte mycket till övers vare sig för uppvaktande Lester eller för Lynn.

Lärarna befinner sig snäppet högre än eleverna i hierarkin. Den enda lärare vi verkligen möter i *Light It Up* är Mr Knowles. Han tecknas som en person som känner lojalitet med eleverna. Han vill deras bästa och är också beredd att göra sig själv obekvämt för att förbättra deras förhållanden. Men han, liksom hans förmodade kolleger, har lägre status än skolans överhuvud rektor Armstrong, och kan råka illa ut om han alltför mycket frångår dennes

bestämmelser.

Rektorn är den som bestämmer över alla på skolan, inklusive säkerhetsvakten Jackson, som i filmens inledning får en tydlig uppmaning att upprätthålla ordningen bland eleverna. Rektor Armstrong i sin tur är intresserad av att hålla sig väl med den inspektör som besöker skolan den dag tumultet bland eleverna uppstår.

Kanske är det just den hierarkiska ordningen i samhället utanför likväl som inom skolan som möjliggör dramatik på Lincoln high school. Jackson, som egentligen hör hemma i världen utanför skolan – gatorna i Queens – är van vid tuffa tag och går också tufft till väga i sin naturliga strävan att sköta sitt jobb och göra som rektorn har sagt till honom.

Men vid flera tillfällen i filmen går det att ställa sig frågan hur förloppet hade artat sig om de inblandade parterna i dramat hade varit lyhörda och fört en prestigelös kommunikation med varandra i stället för att försöka visa sig starkast och mäktigast. Om rektorn hade tillmötesgått Mr Knowles och elevernas förfrågan om att få tag i ett ordentligt klassrum för sin undervisning – hade elevernas protester då över huvud taget fått sin början? Om polisman Jackson hade lyssnat på Ziggys desperata rop om att han inte kunde gå hem till sin pappa – hade han blivit skjuten då? Om polisbefälet vid Audrey McDonalds sida hade avvaktat då han fick veta att Jackson var fri i korridoren i stället för att beordra stormning av barrikaderingen – hade eleverna då fått ett större förtroende och så småningom gett upp frivilligt?

Bristen på kommunikation är ett centralt tema i *Light It Up*. Filmen handlar i stor utsträckning om vikten av att försöka förstå varandra i stället för att bara ta till den enklaste av alla metoder – att på grund av sin position börja tillämpa översittarmetoder.

Ur den aspekten är det intressant att studera vad som händer under tiden i biblioteket. Efter en tids samvaro börjar eleverna och Jackson faktiskt att lyssna på varandra. Det framgår snart att Dante Jackson har fler sidor än den hårdnackade polismannens. Kanske har han handlat onödigt hårt i iveren att visa vad han går för första dagen på den nya arbetsplatsen, men han är ingen ond man. Sitt förra arbete som polis har han tagit tjänstledigt från på grund av överansträngning och stress. Han

har en son i ungdomarnas ålder som han förlorat kontakten med, vilket ger situationen en extra dimension. När han nu tvingas vara nära dessa elever ser han dem på ett annat sätt än i skolkorridoren, där hans position och uniform tycks omöjliggöra ett jämbördigt möte. Skadskjuten och iförd handbojor är det inte längre han som har övertaget. Nu ser han till exempel Ziggys misshandlade rygg och förstår plötsligt varför den unge konstnären har handlat så desperat. Han öppnar ögonen för ynglingen, intresserar sig för hans konst och lovar till och med att skydda honom från oförrätter i framtiden. På ett liknande sätt visar han förståelse och till och med beundran för Stephanie, som hjälper honom att binda om skottskadan och drömmer om en framtid som läkare.

Mellan Lester och Jackson däremot kommer inget möte till stånd förrän alldeles i slutet av filmen. "Första dagen, första tio minuterna bestämde du dig för vilka vi var", säger Lester till Jackson, apropå de hårda metoder vakten använde sig av redan innan eleverna började protestera mot Mr Knowles avsättning. Det är lätt att dra en parallell till vad som har hänt Lesters pappa. På samma sätt som fadern oskyldigt anklagades för att vara kriminell känner nu Lester att han har blivit etiketterad som en bråkstake utan att ha fått visa sitt rätta jag. I en TV-intervju med Lesters mamma får vi veta att sonen tillbringade två dagar i desperat väntan på polisstationen för att få ett svar och kanske en ursäkt för att hans pappa fått sätta livet till, men det enda han möttes av var beskedet att fallet var nedlagt. Han bär förstås på en stor sorg och bitterhet, som han låter gå ut över Jackson. Dessutom känner han det som om han har svikit pappan, eftersom han inte ingrep vid dödsskjutningen. Jackson får nu i egenskap av polis representera de poliser som sköt hans far.

★ Diskutera orsakerna till att upploppet på Lincoln high school får sin början. Vilka strukturer i samhället kan man säga är indirekt orsak till vad som sker? Är det troligt att någonting liknande skulle kunna inträffa i verkligheten? Kan eleverna själva känna igen sig i situationen i filmen? Har de själva varit med om att bli utsatta för brist på förståelse eller själva inte velat förstå någon annan?

★ Under lektionen i fast food-restaurangen talar Mr Knowles och eleverna om hur våld föder våld. Det är en sanning som stämmer in på händelseförloppet i *Light It Up* såväl som på världen i stort. Vilken metod skulle Jackson ha kunnat använda för att stävja bråket på skolan i stället för att ta i med hårdhandskarna?

★ De sex eleverna i biblioteket är alla mycket olika som karaktärer, men plötsligt är de mer eller mindre ofrivilligt förenade på grund av det drama de har hamnat i. Diskutera vad som händer relationsmässigt mellan eleverna under tiden i biblioteket – mellan Lynn och Stephanie, mellan Stephanie och Lester, mellan Rodney och Rivers. Vad krävs för att en människa ska börja se, acceptera och intressera sig för någon som utåt sett är annorlunda?

Makt och ansvar

Den som har stor makt har också ett väldigt stort ansvar. I *Light It Up* visas prov på hur fel det kan gå om de som sitter med makten missbrukar detta ansvar. Skolans rektor Armstrong har olyckligt nog besök av skolinspektören den ödesdigra dagen på Lincoln high school. Inför denne man, som är högre upp i hierarkin än han själv, tycks han vilja visa att det är han som bestämmer på skolan, att han har plit på sina anställda och elever trots de dåliga förhållandena. Och hur kan en människa bättre befästa sin makt än genom att avsätta någon från sin tjänst? Som anställd är Mr Knowles helt i händerna på sin arbetsgivare och juridiskt sätt har rektorn rätt att avskeda honom. Betydligt mer tveksamt är om det är moraliskt riktigt.

Jackson använder sin makt som polis redan i filmens inledning då Ziggy sitter i korridorstrappen och ritar. Polisen ber honom flytta på sig, men Ziggy protesterar. Då Lester snart kommer och lägger sig i tjufsandet tar Jackson polisgrepp på honom.

Även poliserna emellan pågår ett maktspel. Det polisbefäl som är på väg att storma skolan då Audrey McDonald kommer till platsen ser inte särskilt nöjd ut när någon annan (som dessutom är kvinna) tar makten över situationen. McDonald får så småningom själv finna sig i att hennes överordnade tar befälet över henne.

Att en människa strävar efter makt kan förstås bero på många olika

saker. Vi är alla olika – vissa av oss är ledartyper, andra har lättare att foga sig efter någon annans vilja. Somliga eftertraktar makt därför att de innerst inne är väldigt rädda och osäkra, men att vilja leda och bestämma behöver naturligtvis inte vara en negativ egenskap. Ett land, en arbetsplats eller en grupp som på annat sätt arbetar tillsammans behöver i regel en stark ledare – en person som ibland också vågar ta oönskade beslut. Men man bör även komma ihåg att bland det modigaste någon kan göra är att erkänna sina felsteg och be om ursäkt.

Världen av i dag är på många sätt grym och orättvis, men de stora flertalet människor verkar trots allt ha en någotsånär likartad uppfattning om hur man borde vara mot sina medmänniskor. Bibelns gyllene regel om att du ska behandla andra som du själv vill bli behandlad är ett rättsnöre, som inte bara kristna tycker känns moraliskt riktigt.

★ I vilka situationer är det vår skyldighet att bryta mot lagar och regler som vi uppfattar som moraliskt felaktiga och säga ifrån? Gör eleverna på Lincoln high school rätt som protesterar mot Mr Knowles avsättning?

★ Lester har makt därför att det är han som har pistolen i sin hand. Diskutera på vilket sätt han använder sig av sin makt. Tycker eleverna att han handlar moraliskt rätt eller fel? Är det rätt att låta Jackson lida för vad de andra poliserna har gjort?

★ Vad är skillnaden mellan maktmissbruk och rätt använd auktoritet? Finns det något positivt med att en stark man eller kvinna leder andra i deras arbete? Så fungerar det ju på de flesta arbetsplatser, men vad kännetecknar egentligen en riktigt bra chef? Vad är det till exempel som gör att eleverna i filmen betraktar Mr Knowles som en bra lärare?

Att bli hörd

Lester och hans kamrater bär på en stor frustration över att ingen lyssnar på dem. Skolförhållandena är usla, men ingen tycks bry sig om deras krav på att få en ordentlig utbildning. Som ungdomar i New Yorks fattiga stadsdel Queens har de inte precis oddsens med sig. På grund av sin sociala status behandlas de annorlunda än jämnåriga i rikare stadsdelar. De som är fattiga eller tillhör en minoritetsgrupp i samhället marginaliseras, värderas lägre och får

Lester och Stephanie, två av dramats centralfigurer, i rollerna Usher Raymond och Rosario Dawson.

inte samma rättigheter som de rika. För den som ständigt behöver kämpa för att få det som på andra skolor skulle vara en självklarhet är det förstås lätt att känna sig orättvist behandlad. Det är inte heller konstigt att den som är van att ständigt tala för döva öron till slut gör uppror på det ena eller andra sättet.

Vi ser i *Light It Up* hur ungdomarna blir upprymda men också lite handfallna då någon plötsligt lyssnar till vad de har att säga. När demonstranterna sluter upp utanför skolan ser eleverna det som en bekräftelse på att även de och deras åsikter har ett existensberättigande i samhället, att någon förstår dem och ställer sig på deras sida.

Ungdomar har ofta en stark vilja att vara med och påverka samhället, men den som befinner sig i gränslandet mellan barn och vuxen blir inte alltid tagen på allvar. Detta kan resultera i olika sätt att agera. Somliga ansluter sig till olika organisationer, som arbetar för just det de tror på. Endel engagerar sig politiskt. I skolan kan den som vill ha inflytande gå med i elevrådet.

Men ibland tycks det inte räcka att använda sig av dessa kanaler. Elevrådsarbetet kanske inte ger resultat. De politiska vägarna kan kännas alltför tungrodda. En del protesterar då mot systemet på det individuella planet – kanske genom att skapa sig en identitet med hjälp av en extrem

kläd- eller musikstil. Andra går samman i mer våldsamma protester.

★ Hur tycker eleverna att de kan vara med och påverka sin situation hemma, på skolan och i samhället i stort? Finns det vägar som är bättre än andra?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

USA, 1999
Manus & regi: Craig Bolotin
Foto: Elliot Davis
Scenografi: Lawrence G. Paull
Klippning: Wendy Greene Bricmont
Musik: Harry Gregson-Williams

I ROLLERNA

Lester – Usher Raymond
 Stephanie – Rosario Dawson
 Ziggy – Robert Richard
 Rodney – Fredro Starr
 Rivers – Clifton Collins Jr
 Lynn – Sara Gilbert
 Officer Jackson – Forest Whitaker

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 99 minuter
Format: Vidfilm
Ljud: Dolby SR, SRD
Censur: Från 15 år
Svensk premiär: 11 augusti 2000

DISTRIBUTION

20th Century Fox, Box 55710, 114 83
 Stockholm Tel. 08-566 26 100, fax 08-566 26 149 www.foxfilm.se